

โครงการศึกษาเพื่อการออกแบบศูนย์ข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

The Study of Design Project on Community Historic Information Center Mueang Tao, Mueang Tao Subdistrict, Phayakkhaphum Phisai District, Maha Sarakham Province.

ณัฐวัฒน์ จิตศีล

อาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Nattawat Jitsi

Lecturer, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University,
Maha Sarakham Province, Thailand 44150

Email: Nattawat.jitsin@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการการศึกษาเพื่อออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ชุมชนเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นโครงการวิจัยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ ประจำปีงบประมาณ 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ผ่านการออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ให้เป็นรูปธรรมตามหลักวิชาการ พร้อมเขียนแบบสถาปัตยกรรมอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัย โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม และบูรณาการร่วมกับกระบวนการ PDCA สรุปผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากโครงการ ดังนี้ 1) แนวทางการจัดแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยอ้างอิงหลักการตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ก่อน-หลัง เพื่อสร้างความเข้าใจได้ง่าย และถูกต้องต่อผู้เข้าชมนิทรรศการ ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ยุคสมัย ได้แก่ ยุคการตั้งถิ่นฐาน ยุคอีสานพัฒนา และสุดท้ายยุค 40 ปีที่ผ่านมา 2) การออกแบบพร้อมเขียนแบบสถาปัตยกรรมและสร้างหุ่นจำลอง อาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนโดยแนวคิดในการออกแบบอาคารเป็นการประยุกต์รูปแบบสมัยใหม่กับรูปแบบพื้นถิ่นอีสานเข้าด้วยกัน

เน้นรูปแบบและลวดลายที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตามเทคโนโลยีการก่อสร้างในปัจจุบัน เน้นให้มีความถาวร ดูแลกรักษาอาคารได้ง่าย และเหมาะสมกับงบประมาณในการก่อสร้าง และมีผู้ร่วมโครงการ คือ คณะผู้วิจัย นิสิต ชุมชน และภาคีองค์กรภายนอก ได้แก่ หมู่บ้านเมืองเตา องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

Abstract

The Study of Design Project on Community Historic Information Center Mueang Tao Community, Mueang Tao Subdistrict, Phayakkhaphum Phisai District, Maha Sarakham Province, this project is the research of the Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University in the fiscal year 2020. The purpose of this research is to disseminate historical information about the community, which has been designed to be a concrete community historic information center according to academic principles, along with architectural drawings for the historical information center building in the area of the Srinakorn Tao Godfather Shrine Mueang Tao Subdistrict, Phayakkhaphum Phisai District, Maha Sarakham Province. The researcher proceeded according to the research process. This research is conducted systematically by using the PDCA cycle. The project results are as follows 1) Guidelines for employing historical chronology's before-after principles to convey historical information about the neighborhood. To provide exhibition attendees with a clear and accurate understanding, the content can be divided into three eras including the settlement era, the Isan era developed, and the last 40 years ago. 2) Design with architectural drawings and model community historic information center building. The building design idea uses modern style and the Isan local style together, with emphasis on simple patterns and patterns. The project use reinforced concrete structures according to current construction technology. Emphasis on being permanent easy to maintain buildings, and suitable for the construction budget. The project participants are researchers, students, and community members in Mueang Tao Village, Mueang Tao Subdistrict Administrative Organization, Phayakkhaphum Phisai District, Maha Sarakham Province.

Keywords: Historical Data Center, history, culture, Mueang Tao

Received: March 17, 2022; **Revised:** July 25, 2022; **Accepted:** August 8, 2022

1. บทนำ

ชุมชนบ้านเมืองเตา ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากหลักฐานทางโบราณคดี คาดว่ามีการตั้งถิ่นฐาน เกิดเป็นชุมชนตั้งแต่สมัยอาณาจักรทวารวดี หรือเมื่อ 1,200 ปีที่ผ่านมา โดยในยุคหลังที่มีการบอกเล่าสืบต่อกันถึงชื่อเรียกในท้องถิ่นว่า “บ้านหัวเมืองเตา” บ้านเมืองเตามีความอุดมสมบูรณ์จากการเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวในพื้นที่ลุ่ม มีทุ่งและป่าหัวไร่ปลายนา รวมถึงป่าชุมชนสำหรับเลี้ยงสัตว์ และเป็นแหล่งอาหารให้ชุมชน มีลำน้ำเตาไหลผ่านทางทิศเหนือ มีคิ่งน้ำที่เรียกว่า “วัง” อยู่โดยรอบ นอกจากนี้ยังมีป่าไผ่ที่เป็นแหล่งวัสดุก่อสร้างและแปรรูปเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ชุมชนเมืองเตามีลักษณะทางกายภาพเป็นโนนสูงรูปกลมมีหนองบึงล้อมรอบ จำนวนถึงสิบห้าหนอง ปัจจุบันบางหนองถูกเปลี่ยนแปลง ขุดลอกหรือถมไปในช่วงการตั้งบ้านเรือน ซึ่งพื้นที่สำคัญโดยรอบชาวบ้านมักจะขุดพบหลักฐาน เช่น เครื่องปั้นดินเผา ไหโบราณ กระดุกมนุษย์ กองหินศิลาแลง ตะกรันเหล็กที่เกิดจากการตีดาบในสมัยโบราณ เป็นต้น ชุมชนมีเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นตำนาน เรื่องเล่ามาหลายชั่วอายุคน ถึงบุคคลที่มีตัวตนอยู่ในปี พ.ศ. 2280 ปัจจุบันมีการตั้งศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาบริเวณดอนหอย ซึ่งชุมชนจะมีการจัดงานใหญ่ประจำปีเพื่อบวงสรวง และเฉลิมฉลองแก่เจ้าพ่อศรีนครเตา โดยเรื่องราวความเชื่อของชุมชนกับเจ้าพ่อศรีนครเตาดำเนินผ่านการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปควบคู่กับความเชื่อเรื่องผี พุทธและพราหมณ์ในชุมชน โดยมีเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นเสมือนศูนย์กลางด้านความเชื่อและความสามัคคีของคนในชุมชน และยังคงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างเหนียวแน่น ทางด้านประเพณีศิลปวัฒนธรรมถูกสะท้อนผ่าน ลายาว และกลอนลำประวัติเจ้าพ่อศรีนครเตา

จากโครงการวางผังแม่บทชุมชนบ้านเมืองเตา ในลักษณะโครงการบริการวิชาการที่มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชน ดำเนินการแล้วเสร็จในปี 2561 ผลงานประกอบด้วย (1) ผังแม่บทการพัฒนาชุมชนบ้านเมืองเตา (2) หนังสือนิทานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนบ้านเมืองเตา และ (3) แนวทางการออกแบบพื้นที่นาร่องบริเวณศาล ในลักษณะของกลุ่มอาคารบริวาร ล้อมรอบศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา โดยแต่ละอาคารสอดคล้องกับการใช้งานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อและทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงอาคารที่ทำหน้าที่สนับสนุน เช่น ศาลาปฏิบัติธรรม ศาลาเอนกประสงค์ ศูนย์บริการและให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว ห้องสมุดชุมชน รวมไปถึงอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ต่อมาผู้นำชุมชนและคณะทำงานเล็งเห็นตรงกันถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ที่สอดคล้องไปกับการจัดทำรายละเอียดอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และศาลาเอนกประสงค์ เพื่อเป็นอาคารนาร่องให้เกิดแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนรวมถึงคนภายนอก สร้างความตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะเป็นการพัฒนาด้านการจัดการ องค์ความรู้ท้องถิ่นของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นย้ำให้เห็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานของชุมชน ป้องกันการเสื่อมถอยด้านวัฒนธรรม โดยทางคณะวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ ได้บูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนนอกเวลากับกลุ่มนิสิตสาขาภูมิสถาปัตยกรรมได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะทำงานเพื่อศึกษากระบวนการและเข้าใจหลักการทำงานร่วมกับชุมชนไปพร้อมกับคณะวิจัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อประโยชน์สูงสุดตามแนวทางศาสตร์การออกแบบอย่างเต็มประสิทธิภาพ

ผลลัพธ์ของโครงการประกอบด้วย การศึกษาและต่อยอดข้อมูลจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ปี 2561 โครงการวางผังแม่บทเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ นำไปศึกษากระบวนการเพื่อออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านเมืองเตา โดยวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ อววน. พ.ศ.2563-2570 ด้านที่ (1) การพัฒนากำลังคนและสถาบันความรู้ จากการส่งเสริมให้ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ เชื่อมโยงกับด้านที่ (4) การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ หัวข้อย่อย P.13 ด้านนวัตกรรมสำหรับเศรษฐกิจฐานรากชุมชนและชุมชนนวัตกรรม P.13 เมืองน่าอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ผ่านการออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ให้เป็นรูปธรรมตามหลักวิชาการ พร้อมเขียนแบบสถาปัตยกรรมอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ดำเนินการและบริบทชุมชนคือ บริเวณหมู่บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการต่อยอดข้อมูลจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ปี 2561 นำมาสู่การศึกษากระบวนการออกแบบอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านเมืองเตา บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

4. กระบวนการวิจัย

4.1 วิธีการวิจัย โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Process of Participatory Action Research; PAR)

เป็นการแสดงความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยและชุมชนเมืองเตา โดยประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการการวิจัยตั้งแต่การศึกษาชุมชน วิเคราะห์ปัญหา วางแผน ลงมือปฏิบัติ และติดตามประเมินผล ดังภาพที่ 1 เป็นการเรียนรู้ร่วมกันโดยอาศัยประสบการณ์เดิมและมีการเรียนรู้ใหม่ๆ ร่วมกัน เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การขยายเครือข่ายของความรู้ของทุกคน ทั้งชาวชุมชน นิสิต คณาจารย์ผู้วิจัย และบุคคลต่างๆที่มาร่วม โดยอาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ ทั้งการพูด เขียน วาดภาพ การแสดงแบบจำลอง เป็นต้น รวมถึงการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้าใจความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน จากแนวทางการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนและความสำคัญของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ภายในชุมชน และส่งเสริมพื้นที่ผ่านอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน โดยมีเป้าหมายในการดำเนินการผ่านกระบวนการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วย

P = Plan คือการวางแผนจากวัตถุประสงค์ และกำหนดเป้าหมาย

D = Do คือการปฏิบัติตามขั้นตอนในแผนงานที่ได้เขียนไว้อย่างเป็นระบบ

C = Check คือการประเมินแผนและการตรวจสอบผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน

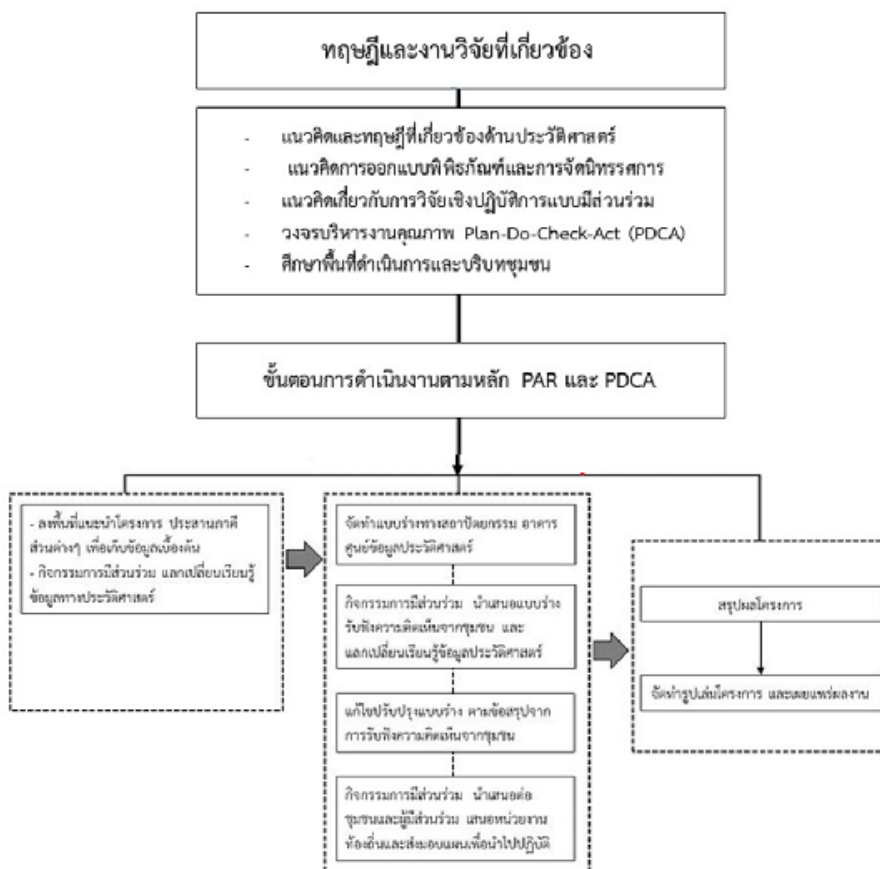
A = Action คือกิจกรรมที่มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบแล้ว

4.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) ระยะต้นน้ำ เป็นการลงพื้นที่เบื้องต้น โดยประสานภาคีส่วนต่างๆ ได้แก่ หน่วยงานเทศบาล ผู้นำชุมชน ตัวแทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อแนะนำโครงการ รวมถึงการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส โดยกิจกรรมการลงพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากชุมชน

2) ระยะกลางน้ำ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากระยะต้นน้ำ สู่การจัดทำแบบร่าง และหาแนวทางเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อนำเสนอแบบร่างกับชุมชน และรับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และตรวจสอบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน แล้วจึงนำความคิดเห็น และความต้องการของชุมชนมาปรับแก้ไขแบบร่างเพื่อไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างแบบอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเตา

3) ระยะปลายน้ำ เป็นการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม โดยนำเสนอผลงานการออกแบบ และหุ่นจำลองอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเตาต่อชุมชน หน่วยงานท้องถิ่นและส่งมอบแผนเพื่อนำไปปฏิบัติสู่ขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินการ

5. ผลการดำเนินการวิจัย

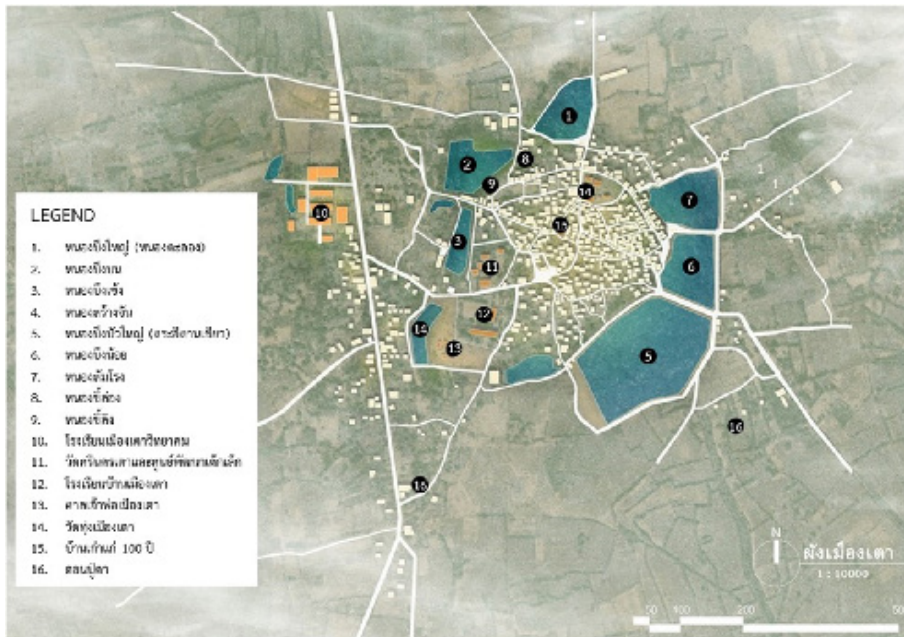
5.1 ผลการดำเนินงานโดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และบูรณาการร่วมกับกระบวนการ PDCA มีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 ผลการเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ผ่านทางการออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ให้เป็นรูปธรรมตามหลักวิชาการ รวบรวมชุดข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน และเสนอแนะแนวทางการออกแบบการจัดแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การกำหนดกรอบแนวทาง การจัดแสดง ภาพรวมของศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนโดยการต่อยอดข้อมูลจากโครงการการวางผังแม่บทเมืองเตา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปี 2561 ในลักษณะตัวอย่างในการจัดแสดงภายในอาคาร พร้อมปรับปรุงแผนผังลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน (Timeline) เพื่อปรับปรุงแผนที่สถานที่สำคัญภายในชุมชน และจัดทำแผนที่วัฒนธรรมชุมชนเมืองเตา (ภาพที่ 2)

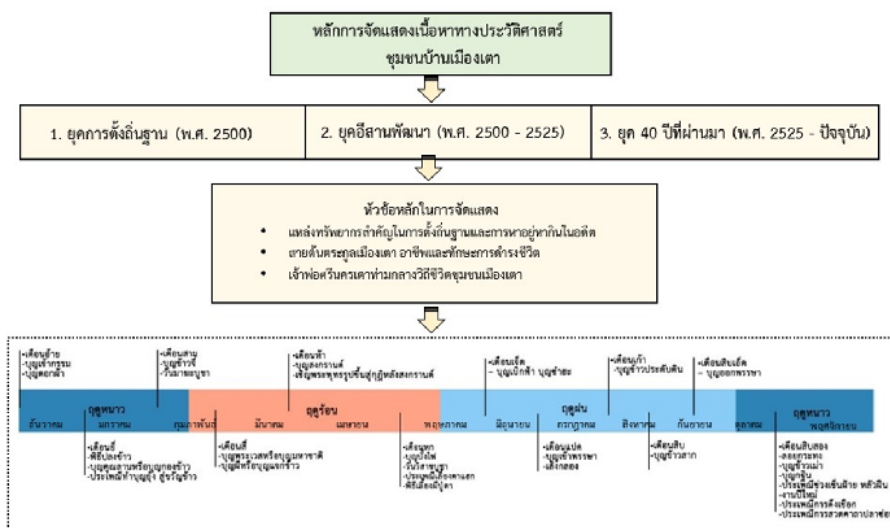
5.1.2 ผลการแสดงแนวทางการออกแบบการจัดแสดงข้อมูลทาง โดยการอ้างอิงหลักการตามลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ก่อน-หลัง เพื่อสร้างความเข้าใจได้ง่ายและถูกต้องต่อผู้เข้าชมนิทรรศการ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ยุคสมัย ได้แก่ ยุคการตั้งถิ่นฐาน – พ.ศ. 2500 ต่อมายุคอีสานพัฒนา พ.ศ. 2500 – 2525 และสุดท้าย ยุค 40 ปีที่ผ่านมา พ.ศ.2525 – ปัจจุบัน (ภาพที่ 3)

5.1.3 ผลการออกแบบและเขียนแบบสถาปัตยกรรมอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย

- 1) จัดทำแบบทางสถาปัตยกรรม อาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน (ภาพที่ 4) โดยแนวคิดในการออกแบบอาคารเป็นการประยุกต์รูปแบบสมัยใหม่กับรูปแบบพื้นถิ่นอีสานเข้าด้วยกัน เน้นรูปแบบและลวดลายที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตามเทคโนโลยีการก่อสร้างในปัจจุบัน เน้นให้มีความถาวร ดูแลรักษาคารได้ง่าย และเหมาะสมกับงบประมาณในการก่อสร้าง
- 2) จัดทำหุ่นจำลองอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน มาตรฐาน 1 ต่อ 50 บนฐานขนาด A2 (ภาพที่ 5)
- 3) การจัดทำภาพบรรยากาศทัศนียภาพสามมิติ อาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน (ภาพที่ 5-7)

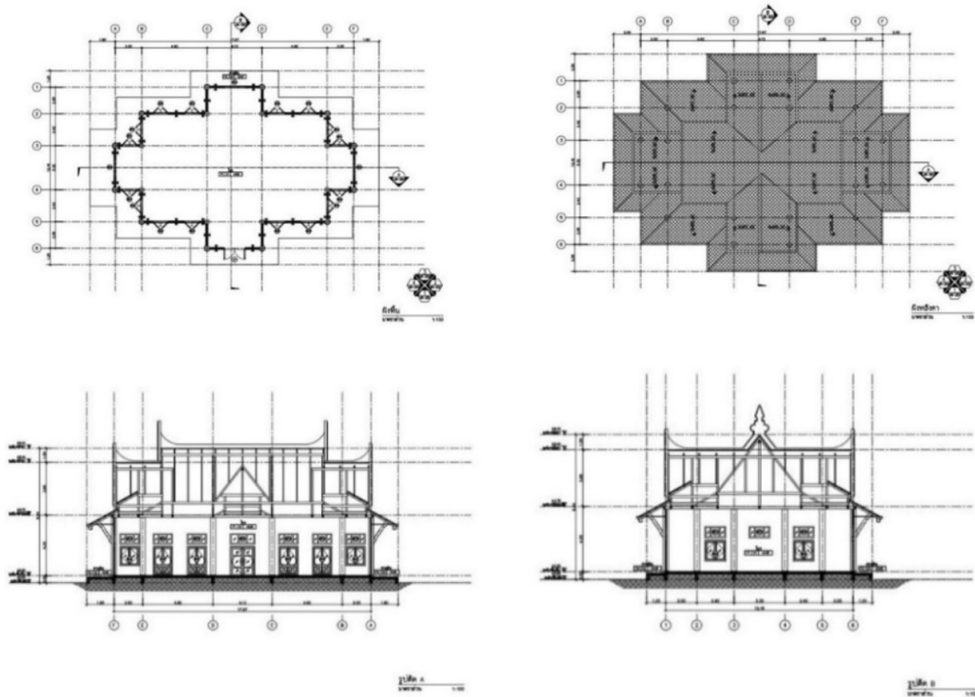
ภาพที่ 2 การจัดทำแผนที่สถานที่และวัฒนธรรมสำคัญภายในชุมชน

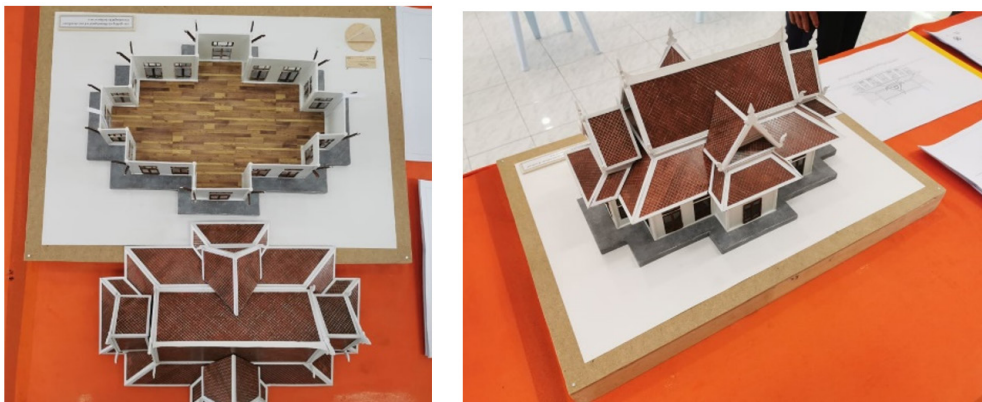

ภาพที่ 3 แนวคิดการจัดแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์และแสดงเส้นเวลาชุมชน

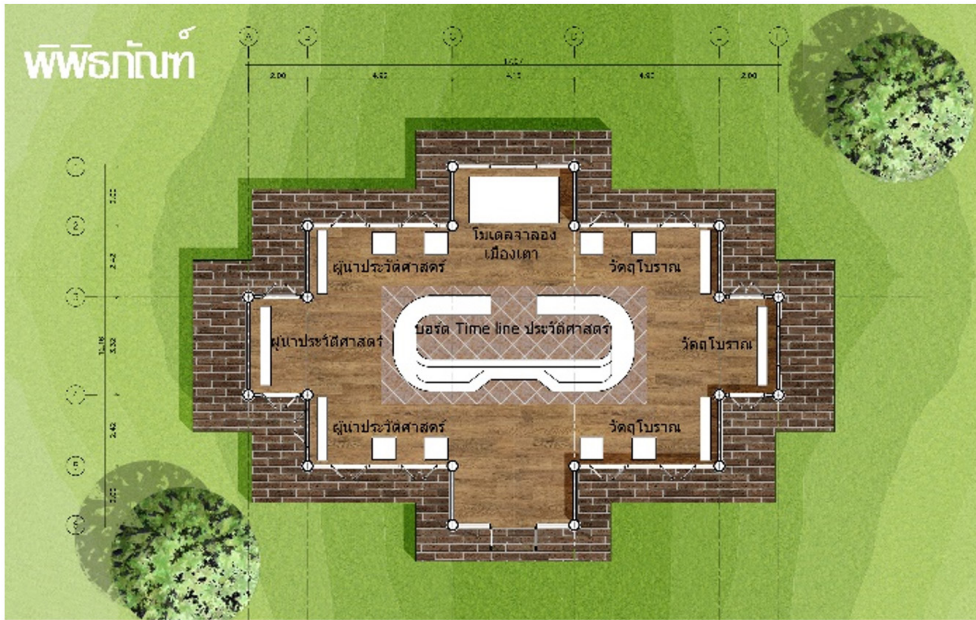

ภาพที่ 4 ผลการออกแบบและเขียนแบบสถาปัตยกรรมอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ 5 การจัดทำหุ่นจำลองอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน มาตรฐาน 1 ต่อ 50

ภาพที่ 6 ผังเฟอร์นิเจอร์การจัดนิทรรศการ อาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ 7 ภาพบรรยากาศทัศนียภาพสามมิติ อาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

5.2 ผลสัมฤทธิ์และการบรรลุเป้าหมายของโครงการ

การบรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงานมีเป้าหมายเพื่อเป็นงานวิจัยที่ดำเนินการบริการวิชาการแก่ชุมชน และนำไปบูรณาการในกลุ่มนิสิตที่เข้าร่วมโครงการจากหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรม ได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยยังคงรักษาลักษณะของงานวิจัยที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบสร้างกิจกรรมที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและบูรณาการร่วมกับกระบวนการ PDCA (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 แสดงกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและ PDCA

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 สรุปผลการดำเนินงานวิจัย

โครงการศึกษาเพื่อการออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ชุมชนเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการตรงตามวัตถุประสงค์ ทั้งส่วนแนวทางการจัดแสดงเนื้อหาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเตา แบบสถาปัตยกรรมอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านเมืองเตา ภาพทัศนียภาพอาคารและหุ่นจำลอง ซึ่งเป็นผลจากการร่วมมือจากทุกฝ่าย ผ่านการใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่บูรณาการศาสตร์เชิงสังคม การศึกษาและการลงมือปฏิบัติเข้ามาไว้ด้วยกัน โดยนิสิตได้ใช้ทักษะกระบวนการออกแบบในพื้นที่จริง ได้รับข้อมูลความต้องการพื้นที่ใช้สอย ผู้ใช้และกิจกรรมจากผู้ใช้งานในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้เชิงประจักษ์ต่อนิสิตในการพัฒนาโครงการออกแบบ เป็นการต่อยอดและบูรณาการโครงการอันเป็นประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมและชุมชน เพิ่มบทบาทความสำคัญแก่พื้นที่บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ที่ยังคงเป็นพื้นที่เคารพของคนในชุมชน และรองรับการใช้ประโยชน์อันเกิดจากพื้นที่สาธารณะในชุมชน เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ตระหนักเห็น และให้คุณค่ากับพื้นที่ชุมชนของตนเอง นอกจากนี้แล้วยังเป็นสร้างผลิตผลจากงานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ และมีคุณภาพในทุกสาขาวิชา เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง รวมถึงการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม เพื่อให้ชุมชนและสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ และประการสุดท้าย อนุรักษ์ฟื้นฟู ปกป้อง เผยแพร่ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสานให้คงสืบไป เพื่อคนรุ่นหลังในชุมชนจะได้รู้จักความเป็นมาและความสำคัญของถิ่นฐานตนเองได้เป็นอย่างดี จากโครงการวางผังแม่บทเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามนี้

6.2 อุปสรรค ปัญหา และวิธีแก้ไข

ในการดำเนินโครงการวิจัยนี้ พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานในช่วงการดำเนินการวิจัย ส่งผลให้การติดต่อประสานงานเพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าพื้นที่หรือการจัดประชุม ที่ต้องอาศัยการรวมกลุ่มของชุมชนทำได้ยาก วิธีแก้ไข ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินสถานการณ์และวางแผนร่วมกันในการจัดประชุมกลุ่มย่อยตามมาตรฐานความปลอดภัยทางสาธารณสุข รวมถึงการวางแผนเพื่อปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มนิสิตและคณาจารย์โดยใช้วิธีออนไลน์

6.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ความต่อเนื่องของการดำเนินงานโครงการวิจัย ยังมีประเด็นที่สามารถดำเนินการต่อเนื่องอีกหลายรูปแบบ หลายประเด็นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องจากโครงการวางผังแม่บทเมืองเตา เช่น การจัดการในรายละเอียดชุดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเพื่อเผยแพร่ผ่านรูปแบบที่น่าสนใจ การพัฒนากลุ่มอาคารและภูมินิเวศบริเวณโดยรอบศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ไปควบคู่กับการพัฒนา ให้มีความห่วงแหนถิ่นที่อยู่อาศัย และรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเตา

7. กิตติกรรมประกาศ

โครงการการศึกษาเพื่อออกแบบศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ชุมชนเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นโครงการวิจัย ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปีงบประมาณ 2563 ทางคณะทำงานขอขอบพระคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

8. เอกสารอ้างอิง

- กมล สุตประเสริฐ. (2537). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. หน้า 7, กรุงเทพฯ.
- ชัชวาล ทัดศิวัช. (2550). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR): มิติใหม่ของรูปแบบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยรามคำแหงกรุงเทพฯ.
- ณัฐฐิณี กาญจนารักษ์ และ ชนิตา ล้าทวีไศยกุล. (2564). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในบทบาทพื้นที่ทางสังคม. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินทนิล.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พณฺธิยะ. (2525). หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ดวงติการพิมพ์.
- พันธ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. ทศวรรษนอกรีต: สังคม-วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ 2543, หน้า 36-52)
- สุธาสนี โพธิจันทร์. (2558). PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง. บทความออนไลน์ สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2564. จาก <https://www.ftpi.or.th/2015/2125>
- องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา. (2560). แผนพัฒนาสามปี พ.ศ.2560 – 2562. องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- อมารสี เถียรถาวร. (2532).เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- Anthony J.Catanese and Lames C. Snyder. (1979) Introduction to Urban Planning.
- Heritage Saskatchewan and Museums Association of Saskatchewan. (2015). Ecomuseum Concept A Saskatchewan Perspective on “Museums without Walls. Heritage Saskatchewan 200 - 2020 11th Avenue REGINA SK S4P 0J3
- Jirawan Sirivanichkul. (2018). Interpretation of a Local Museum in Thailand. Faculty of Industrial Education and Technology, MDPI. Sustainability 2018, 10, 2563. Basel, Switzerland
- Robert McNulty. (1985). Cultural Tourism: Opportunities of Conservation Economic Development in Conservation and Tourism. London: heritage trust.

บทความวิจัย
- Research Article -

การศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพื้นที่ใช้สอยภายใน เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบ โฮมสเตย์บ้านหัวจัว อ.แกดำ จ.มหาสารคาม

Exploration and Analysis of Interior Environments for Guideline Designs in Homestay Hua Hhua, Kae Dum, Mahasarakham

กัณฑ์กาญจน์ แสงสุวอ^{1*} และ ดาราลัย ไชมะเร็ง²

^{1*,2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

Kingkarn Sangsuwor^{1*} and Daralai Chaimarerng²

^{1*,2} Assistant Professor, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts,
Mahasarakham University, Kantarawichai, Maha sarakham, Thailand, 44150

* Email: nartsooksil@npu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในโฮมสเตย์ บ้านหัวจัว อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ และสัมภาษณ์ข้อมูล โดยเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้ ได้ทำการเลือกโฮมสเตย์ จำนวน 1 หลังที่มีความพร้อม โดยผ่านการคัดเลือกจากผู้นำและสมาชิกชุมชน มาใช้เป็นต้นแบบเพื่อการศึกษา เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ประกอบด้วย พื้นที่พักอาศัยที่เก็บอุปกรณ์การเกษตร ยุ้งฉาง และสวนครัว กิจกรรม พุทธกรรม เป็นรูปแบบวิถีชนบท มีการเข้าพักรับประทานอาหารค่ำต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย ด้านปัญหาและความต้องการที่พบคือ การใช้พื้นที่ภายในอาคารไม่เป็นสัดส่วน มีการประกอบกิจกรรมพื้นถิ่นภายในบ้าน รวมถึงชุมชนมีความต้องการให้นำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จึงเป็นที่มาของการเสนอแนะแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ให้มีการจัดพื้นที่โดยคำนึงกิจกรรม 3 ส่วน ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้สอย ได้แก่ 1) กิจกรรมพักอาศัย 2) กิจกรรมอาชีพพื้นถิ่น 3) กิจกรรมพักผ่อน ภายในโฮมสเตย์นั้นได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีของแต่ละหลัง มาทำการออกแบบตกแต่ง ส่วนภายนอกโฮมสเตย์นำเอาเอกลักษณ์วิถีชุมชนมาใช้ในการออกแบบตกแต่ง สรุปข้อเสนอแนะที่ใช้เป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในโฮมสเตย์ ได้มีการจัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน ให้สอดคล้องต่อการใช้ชีวิตดั้งเดิม สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งาน สำหรับเจ้าของโฮมสเตย์ ผู้พักอาศัย ตลอดจนรองรับนักท่องเที่ยวได้ และได้นำเสนอรูปแบบการตกแต่งที่แสดงออกถึงศิลปะ ภูมิปัญญาที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายใน, แนวทางการออกแบบ, วัฒนธรรมโฮมสเตย์